

CALITATEA VIEȚII ÎN ROMÂNIA

— anchetă națională în 1992

ANA BĂLAȘA, IOAN MĂRGINEAN, ILIE SANDU, GHEORGHE SOCOL

This is a synthesis of the main results of the third consecutive annual research concerning the diagnosis of the quality of life in Romania, published in extenso in a volume at the Center of Information and Economic Documentation (series „Quality of Life”, no. 14/1992). The research has been accomplished in May 1992 using a representative national sample of 1,516 individuals from 28 towns and 33 villages.

Prezentăm în sinteză principalele rezultate ale cercetării privind diagnoza calității vieții în România, publicate *in extenso* în volumul apărut la Centrul de Informare și Documentare Economică (seria „Calitatea vieții” nr. 14/1992).

Cu această lucrare ne aflăm la a treia cercetare anuală consecutivă avînd ca obiectiv diagnoza calității vieții, care se referă la standardul economic, veniturile, locuința și înzestrarea gospodăriilor familiale, evaluarea de către populație a condițiilor de viață, percepția conflictelor în societatea românească, temerile populației în legătură cu anumite evoluții considerate ca nefavorabile în plan economic, social și politic, precum și gradul de satisfacție și frustrare în viață.

Cercetarea, realizată în luna mai 1992, se bazează pe studierea unui eșantion național reprezentativ de 1.516 persoane din 61 localități (28 orașe și 33 sate).*

1. Resurse macroeconomice pentru nivelul de trai

Este un fapt evident că, pe termen lung, o societate nu poate consuma mai mult decît produce, exceptînd cazul cînd sînt atacate eventualele rezerve de care se dispune. Acest adevăr s-a confirmat, din păcate, și pentru România în perioada de după decembrie 1989.

● Luînd ca indicator principal al nivelului de trai *consumul final al populației*, constatăm că, după o creștere cu 7% în 1990, comparativ cu anul 1989, în anul următor a avut loc o reducere cu 14%. Această

* Mulțumim tuturor celor care au contribuit într-un fel sau altul la buna desfășurare a acestei cercetări. Menționăm aici în mod deosebit ajutorul acordat de domnul prof. dr. Cătălin Zamfir și domnul dr. Gheorghe Barbu.

tendință de diminuare a nivelului de trai se continuă și în 1992. Ea își are originea în scăderea nivelului producției (mai ales a celei industriale — sub 50% față de 1989) și a Produsului Intern Brut (cu 20% în doi ani) și în creșterea indicelui prețurilor (de 6,5 ori în aceeași perioadă).

Aprecierile populației privind condițiile de viață converg și ele spre concluzia că o parte a familiilor au în prezent un nivel de viață inferior celui din 1991 și respectiv 1989, deși o altă parte (mai mică) a populației a reușit să-și îmbunătățească nivelul de viață, mai ales în raport cu 1989.

Aprecierea condițiilor de viață (%)

	Mai bune	La fel	Mai proaste
1991	16	35	49
1992 comparativ cu :			
1989	37	15	48

● Tranziția la economia de piață se adevărește a fi de lungă durată iar costurile sociale deosebit de mari, ceea ce impune o suportare cât mai echitabilă a lor, printr-o protecție socială adecvată a grupurilor defavorizate de populație — șomeri, familii numeroase, tineri, persoane care nu se pot ajuta singure (bătrâni, handicapați, copii). De altfel, sistemul generalizat de protecție socială, subvențiile la unele produse și servicii de bază, gratuitățile din sistemele de sănătate, învățământ etc, contribuie încă într-o mare măsură la susținerea standardului de viață pentru marea majoritate a populației, dar mai ales pentru săraci. Un semn al faptului că o parte importantă a populației întâmpină dificultăți de ordin material este reducerea numărului celor care pot să-și achiziționeze bunuri de folosință îndelungată, deși înzestrarea gospodăriilor este precară în multe cazuri. Situația cea mai grea o resimt familiile tinere sau în curs de constituire. Desigur este prezent și reversul medaliei, respectiv existența unor familii înstărite cu preferințe pentru achiziționarea de obiecte de lux, efectuarea de excursii în străinătate etc. Atît cît s-a realizat pînă în prezent, economia de piață se face simțită prin efecte pozitive (desemnînd succesul în afaceri al întreprinzătorilor) dar și prin efecte negative (cum ar fi șomajul și pungile de sărăcie).

2. Veniturile populației

Determinarea veniturilor populației s-a efectuat prin luarea în considerare a **veniturilor directe** în lei — salarii, venituri din activități pe cont propriu (inclusiv din vânzarea de produse agricole), indemnizația de șomaj, pensiile, alocațiile, ajutoarele sociale, donațiile, precum și a **consumului alimentar uman din surse proprii** (prin transformarea cantităților de produse agricole în lei, la prețurile medii ale lunii aprilie 1992). Nu au fost incluse veniturile indirecte obținute din fondurile publice, sub formă de produse și servicii gratuite. Prin urmare, nivelurile determinate ale veniturilor sînt sub cele reale datorită neincluzării unor anume surse de venit, dar și posibilelor omisiuni, subestimări efectuate de subiecții investigați. Neincluzarea veniturilor indirecte nu afectează totuși

necesitățile bugetului familial, întrucît nu vor fi luate în considerare nici costurile bunurilor și serviciilor primite gratuit, dar afectează eventualele comparații internaționale.

Din declarațiile subiecților a rezultat faptul că marea majoritate a populației dispune de venituri modeste.

● Venitul mediu lunar total (alcătuit din veniturile bănești și din autoconsum) era, în luna aprilie 1992, de 10.960 lei. Limita minimă și cea maximă ale acestui venit se situează la mare distanță una de alta, respectiv zero (pentru cinci familii) și 1 milion (pentru o familie). În realitate însă, veniturile populației se concentrează la categoriile mici. Astfel: 10 % din familiile studiate au sub 3.500 lei venit mediu total lunar pe persoană; venitul median (punctul care indică 50% din frecvențe) este de numai 7.871 lei; 90% din familii au un venit lunar pe persoană ce nu depășește 17.000 lei. În fine, doar 10 % din familii se distribuie pe o paletă mare a veniturilor mai înalte (de la 17.000 la 76.000 lei, iar 5 familii au peste 100.000 lei).

● Sursele ce alimentează veniturile familiilor sînt dominate de salarii. Societatea românească se bazează încă pe munca salarială: 64 % din veniturile bănești ale familiilor provin din salarii (56 % pentru veniturile totale); 22 % (respectiv 17 %) reprezintă veniturile sociale (pensii, indemnizații, alocații, burse, ajutoare); 14 % (față de 10 %) se constituie din venituri provenite din activități pe cont propriu; iar 17 % reprezintă autoconsumul, în cazul venitului total.

Aflat în creștere, autoconsumul este rezultatul pozitiv al reformei, mai exact al privatizării în agricultură, dar el semnifică și un nivel scăzut de dezvoltare cînd bugetul familial este îndreptat cu precădere spre consumul alimentar. Pe de altă parte, însă, un procent important din cei care dețin pămînt nu își asigură necesarul de consum la cereale și produse animaliere, iar vînzările către piață se situează la cote extrem de mici.

● Veniturile populației sînt influențate de nivelul de pregătire (fiind mai mari în cazul celor cu niveluri mai înalte de pregătire), de ocupație (populația ocupată are venituri superioare populației neocupate); de specificul ocupației (aici se detașează întreprinzătorii prin veniturile mai înalte); talia familiei și indicele de activitate — exprimat ca raport între numărul persoanelor care lucrează în familie și numărul total de persoane — (veniturile fiind mai mari pentru familiile mai puțin numeroase și cu un indice înalt de activitate); de mediul rezidențial (dacă în rural veniturile individuale sînt mai mici, veniturile medii pe o persoană sînt totuși mai mari decît în urban, unde stratificarea după venit este mai accentuată, existînd nu numai mai mulți bogați, ci și mai mulți săraci, fapt mai evident pentru orașele mari); de zona teritorială și provinciile istorice (cu abateri însemnate de la media eșantionului, prin venituri mai mici în București, Oltenia, Maramureș și venituri mai mari în Bant, Crișana).

Dintre factorii analizați, un rol redus în determinarea veniturilor îl are vîrsta, iar naționalitatea nu are nici o influență.

necesitățile bugetului familial, întrucît nu vor fi luate în considerare nici costurile bunurilor și serviciilor primite gratuit, dar afectează eventualele comparații internaționale.

Din declarațiile subiecților a rezultat faptul că marea majoritate a populației dispune de venituri modeste.

● Venitul mediu lunar total (alături din veniturile bănești și din autoconsum) era, în luna aprilie 1992, de 10.960 lei. Limita minimă și cea maximă ale acestui venit se situează la mare distanță una de alta, respectiv zero (pentru cinci familii) și 1 milion (pentru o familie). În realitate însă, veniturile populației se concentrează la categoriile mici. Astfel: 10 % din familiile studiate au sub 3.500 lei venit mediu total lunar pe persoană; venitul median (punctul care indică 50% din frecvențe) este de numai 7.871 lei; 90% din familii au un venit lunar pe persoană ce nu depășește 17.000 lei. În fine, doar 10 % din familii se distribuie pe o paletă mare a veniturilor mai înalte (de la 17.000 la 76.000 lei, iar 5 familii au peste 100.000 lei).

● Sursele ce alimentează veniturile familiilor sînt dominate de salarii. Societatea românească se bazează încă pe munca salariază: 64 % din veniturile bănești ale familiilor provin din salarii (56 % pentru veniturile totale); 22 % (respectiv 17 %) reprezintă veniturile sociale (pensii, indemnizații, alocații, burse, ajutoare); 14 % (față de 10 %) se constituie din venituri provenite din activități pe cont propriu; iar 17 % reprezintă autoconsumul, în cazul venitului total.

Aflat în creștere, autoconsumul este rezultatul pozitiv al reformei, mai exact al privatizării în agricultură, dar el semnifică și un nivel scăzut de dezvoltare cînd bugetul familial este îndreptat cu precădere spre consumul alimentar. Pe de altă parte, însă, un procent important din cei care dețin pămînt nu își asigură necesarul de consum la cereale și produse animaliere, iar vînzările către piață se situează la cote extrem de mici.

● Veniturile populației sînt influențate de nivelul de pregătire (fiind mai mari în cazul celor cu niveluri mai înalte de pregătire), de ocupare (populația ocupată are venituri superioare populației neocupate); de specificul ocupației (aici se detașează întreprinzătorii prin veniturile mai înalte); talii familiei și indicele de activitate — exprimat ca raport între numărul persoanelor care lucrează în familie și numărul total de persoane — (veniturile fiind mai mari pentru familiile mai puțin numeroase și cu un indice înalt de activitate); de mediul rezidențial (dacă în rural veniturile individuale sînt mai mici, veniturile medii pe o persoană sînt totuși mai mari decît în urban, unde stratificarea după venit este mai accentuată, existînd nu numai mai mulți bogați, ci și mai mulți săraci, fapt mai evident pentru orașele mari); de zona teritorială și provinciile istorice (cu abateri însemnate de la media eșantionului, prin venituri mai mici în București, Oltenia, Maramureș și venituri mai mari în Bant, Crișana).

Dintre factorii analizați, un rol redus în determinarea veniturilor îl are vîrsta, iar naționalitatea nu are nici o influență.

3. Elemente de stratificare după venit și proprietate

Tranziția la economia de piață atrage după sine o mai mare diferențiere a populației pe criteriul venitului și al proprietății (averii). Odată cu demararea acestei tranziții se repune de fapt în drepturi proprietatea privată.

Încercarea de schițare a unei structuri de stratificare socială (aflată în formare), prin luarea în considerare a acestor doi factori, respectiv veniturile și proprietatea, ne-a condus în cele din urmă la identificarea a cinci niveluri (straturi) semnificative de diferențiere.

Primele patru straturi se constituie după venit și sînt validate de asocierile pozitive cu o serie de elemente ce descriu standardul economic — dotările gospodăriei, proprietatea. Cel de al cincilea strat este compus din proprietari de unități productive și comerciale (eventual proprietari din sistemul bancar).

Cercetarea a evidențiat următoarele limite de venituri și mărimi pentru straturile constituite.

Straturi	Mărimi	
	N	%
— sub 7.850 lei/persoană	745	49
— între 7.851 — 11.550 lei	369	24
— între 11.551 — 20.000 lei	254	17
— peste 20.000 lei	70	5
— proprietari	78	5
T O T A L	1.516	100

Structura de stratificare este dominată de grupurile cu venituri foarte mici. Atrage atenția în mod deosebit primul grup, extrem de numeros, care nu întrunește condițiile minime de trai — venituri, dotări ale gospodăriei etc, dar și următorul grup care, de asemenea, de abia se ridică la un nivel de trai modest. În România nu avem încă o clasă mijlocie și nici una înstărită.

4. Estimarea sărăciei în România

Problema fundamentală a întregului demers de estimare a sărăciei este cea a minimumului de trai. El se definește în funcție de veniturile ce acoperă cheltuielile unei persoane cu referire la hrană, îmbrăcăminte, locuință, precum și la o serie de alte bunuri și servicii din domeniul educativ, cultural, de sănătate și timp liber etc. Conform metodologiei elaborate în Institutul de Cercetare a Calității Vieții s-au determinat trei niveluri ale minimumului de trai, respectiv nivelul decent (D), de tranziție (T) și de subzistență (S)*.

* De asemenea, precizăm că nu dorim cliuși de puțin să susținem că ar trebui acceptat un prag sau altul al sărăciei în România, din cele 3 analizate aici. Cu atât mai mult nu susținem că o familie (persoană) aflată deasupra unuia din praguri, fie el și cel decent (susținut nu numai prin calcularea exactă a veniturilor necesare traiului în condițiile date, dar confirmat și de stratificarea populației în funcție de venit și celelalte elemente ale standardului economic), ar avea condiții bune de viață. Nu se poate trăi normal în apropierea pragului sărăciei.

Ancheta a relevat un procent de 51 % familii sărace pe ansamblul eșantionului, dacă avem în vedere nivelul de trai decent ; 30 % în raport cu pragul de tranziție și 18 % în raport cu pragul de subzistență. Mai plastic și intuitiv, poate, problema se prezintă astfel : 18 % din familii sînt sub pragul de subzistență, 21 % se află între acest prag și cel al tranziției, iar 12 % se plasează între pragul tranziției și cel decent.

● Diferențieri notabile sînt înregistrate pe categorii de familii considerate după talia lor și după criteriile ocupaționale.

Sărăcia este mai pronunțată în familiile șomerilor, ale pensionarilor-urban, ale țăranilor, precum și în familiile numeroase. De asemenea, în anumite provincii și chiar zone teritoriale. Un clasament pe provincii, cu ordinea descrescătoare a sărăciei, ar arăta astfel : București, Moldova, Transilvania, Maramureș, Oltenia, Banat, Crișana, Dobrogea.

● Extrapolarea rezultatelor cercetării la nivelul întregii țări conduce la următoarele valori :

Estimarea sărăciei în România

Minimul de trai	Număr familii (milioane)	Număr persoane (milioane)	Procent față de total populație (%)
Decent	3,9	10,9	48
Tranziție	3,0	7,9	35
Subzistență	1,5	3,4	15

Comparativ cu determinările din luna octombrie 1991 se constată o anumită deteriorare a nivelului de trai pentru o parte a populației. Drept urmare numărul persoanelor situate sub nivelurile minime de trai a sporit în toate cele trei ipoteze, și anume 1 milion la nivelul prim (decent), cu 700 mii la cel de al doilea (tranziție) și cu 300 mii la cel de al treilea (subzistență).

Prin indexările veniturilor și negocieri s-a înregistrat un ritm mai ridicat de creștere a veniturilor mici, comparativ cu celelalte, astfel că sporurile pe cele trei niveluri ale minimumului de trai sînt inegale.

Proporțiile sărăciei sînt de-a dreptul îngrijorătoare. Numărul săracilor este mare atît printre salariați și țărani dar mai ales în rîndul pensionarilor din urban, unde s-a înregistrat și cea mai mare creștere față de anul trecut (70 % față de 57 %).

5. Percepția calității vieții

În paginile precedente au fost înfățișate, pe scurt, resursele macro-economice și individuale ale calității vieții. Să urmărim în continuare imaginea pe care și-o fac oamenii despre calitatea vieții lor, așa cum s-a conturat ea din ancheta națională/ 1992 a institutului nostru. Pentru ca această imagine să fie cit mai completă am operat cu treizeci și unu de indicatori care descriu cele mai caracteristice situații și împrejurări de

viață individuale și de grup. În ansamblu, acești indicatori (sau descriptori) acoperă în mod satisfăcător domeniile de manifestare ale existenței omenești, iar măsurarea lor permite obținerea unui tablou sugestiv al evaluării calității vieții de către populația considerată.

Evaluarea acestor domenii ale calității vieții și a componentelor lor s-a măsurat pe o scală cu cinci valori de la 1 la 5, limita inferioară exprimând o apreciere nefavorabilă, cea superioară aprecierea cea mai favorabilă, iar 3 o estimare medie.

● **Cum se prezintă calitatea vieții în 1992 în țara noastră?** Calculând media celor șase domenii existențiale menționate pornind de la evaluarea primită de componentele lor, a rezultat următoarea ierarhie a calității percepute a vieții :

Media

1. Mediul natural și habitatul (cu descriptorii :		
mediul natural, localitatea, locuința)		3,49
2. Situația personală și familială (cu descriptorii : starea sănătății, relațiile cu soția (soțul), situația copiilor, posibilitatea de afirmare în viață, securitatea personală de acasă, pe stradă etc, relațiile cu vecinii, aprecierea venitului propriu)		3,40
3. Activitatea profesională , (respectiv : munca, condițiile de muncă, posibilitatea obținerii unui loc de muncă pe măsura interesului și capacității)		3,07
4. Serviciile economice-sociale (cu componentele : aprovizionarea cu alimente, aprovizionarea cu bunuri nealimentare, prestările de servicii, asistența medicală primită, învățământul, mijloacele de comunicare de masă, transportul în comun local, posibilitățile de petrecere a timpului liber, accesibilitatea formelor de învățământ)		2,89
5. Mediul social (adică : funcționarea instituțiilor publice — poliție, notariate, tribunale etc. — preocupările societății pentru cei necăjiți, modul în care primăriile administrează localitățile, modul în care este condusă țara, măsura în care sînt respectate drepturile personale, corectitudinea, echitatea socială)		2,76
6. Domeniul participativ (unde am urmărit : posibilitatea de a influența deciziile la locul de muncă, posibilitatea de a influența deciziile locale, posibilitatea de a avea un cuvînt în conducerea țării)		2,35
Media generală		2,99

Din cele șase domenii, în trei percepția calității vieții se situează între calificativul satisfăcător și bine iar în celelalte trei este nefavorabilă. Media generală (2.99) indică o evaluare deși foarte aproape de calificativul satisfăcător totuși sub acesta.

Într-un clasament al tuturor celor 31 de indicatori ai calității percepute a vieții, punctaje înalte, corespunzînd unui calificativ situat între bine și foarte bine, obțin doar după componente : relațiile dintre soți (4, 24) și relațiile cu vecinii (4, 10). Restul componentelor calității vieții

obțin punctaje sub calificativul bine, iar majoritatea chiar sub calificativul satisfăcător. Mai obțin punctaje mai bune aprecierea situației copiilor proprii (3.98), activitatea profesională și locuința (3.66), localitatea de rezidență (3.47), sănătatea proprie și calitatea învățămîntului (3.40). La polul opus, al calificativelor mici, apropiate de nesatisfăcător, se situează posibilitatea de a avea un cuvînt de spus în conducerea țării (2.04) și posibilitatea de a obține un loc de muncă corespunzător (2.30).

Aceste date conduc la concluzia că, în țara noastră, calitatea percepută a vieții este modestă. Evaluarea aceasta este consecința particularităților evoluției societății românești din ultimele decenii, peste care se suprapune influența suplimentară a dificultăților proprii perioadei de tranziție spre un nou tip de organizare social — economică.

Comparativ cu anul 1991, valorile percepției calității vieții au cunoscut, în 1992, o deteriorare suplimentară la toți indicatorii comparabili.

● Ce factori influențează calitatea vieții? Modestă în ansamblul ei, evaluarea calității vieții cunoaște variații determinate de particularități precum sexul, domiciliul, pregătirea școlară, ocupația, domeniul de activitate, vîrsta, venitul, numărul de copii aflați în întreținere. Menționăm că, dintre factorii presupuși a avea influență, naționalitatea nu generează la noi diferențieri în ceea ce privește calitatea vieții. Specificăm însă că eșantionul cu care am lucrat ne-a obligat să ne limităm analiza la naționalitățile română și maghiară.

Sexul. Condiția de femeie se asociază, la noi, cu o evaluare mai scăzută a calității vieții. În nouă aspecte de viață din cele treizeci și una considerate femeile sînt în dezavantaj față de bărbați, pe cînd aceștia obțin o singură dată un punctaj inferior. Diferențele mai mari în defavoarea femeilor privesc sănătatea, posibilitățile de afirmare, posibilitatea de a obține un loc de muncă corespunzător și securitatea personală. Se poate spune deci că dificultățile perioadei de tranziție le afectează în mai mare măsură pe femei.

Domiciliul. Între sat și oraș există, în ceea ce privește calitatea vieții, deosebiri care, deși nu sînt mari, sînt semnificative. Pe ansamblu, evaluarea calității vieții este ușor superioară în mediul rural, în cazul a 11 componente: locuința, calitatea mediului natural, funcționarea instituțiilor publice, activitatea primăriilor, evaluarea modului în care este condusă țara, securitatea personală, posibilitatea de a influența deciziile locale și corectitudinea în rezolvarea problemelor sociale. Orașul evaluează superior 7 componente: munca, condițiile de muncă, aprovizionarea cu alimente, aprovizionarea cu bunuri nealimentare, prestările de servicii, posibilitățile de petrecere a timpului liber, accesibilitatea formelor de învățămînt.

Ocupația. Variația calității vieții în funcție de categoriile socioocupationale este identificată în 16 din cele 31 de componente investigate. Acestea sînt: sănătatea, situația copiilor, calitatea locuinței, munca, condițiile de muncă, venitul, modul de apreciere a funcționării unor instituții publice, evaluarea calității învățămîntului, aprecierea mijloacelor de comunicare de masă, timpul liber, posibilitatea obținerii unui loc de muncă, respectarea drepturilor, participarea la decizii la locul de muncă, influențarea deciziilor locale, corectitudinea în viața socială și influen-

țarea deciziilor cu caracter național. Menționăm însă că nici una din categoriile socioocupationale nu se ridică la un nivel de viață înalt și că diferențele existente sînt mici.

Pregătirea școlară. Ca și în alte țări, și la noi pregătirea școlară este unul din predictorii cei mai buni ai calității vieții. Între scorul calității vieții realizat de persoanele cu pregătire școlară superioară și cele fără nici o școală este o diferență de aproape 6 puncte. Dacă luăm însă în considerare niveluri învecinate sau apropiate de pregătire școlară diferențele în ceea ce privește calitatea vieții se vor reduce considerabil sau vor urma o curbă neregulată. În această situație regăsim urmările politicii omogenizante practicate de vechiul regim.

Vîrsta. Din perspectiva calității vieții cercetarea a relevat existența a cinci categorii de vîrstă, fiecare cu probleme și accente specifice. Prima, aceea a tinerilor pînă la 20 de ani, se caracterizează printr-un grad accentuat de tutelă părintească care are desigur urmări pozitive în planul calității vieții.

A doua categorie de vîrstă, a tinerilor de 21—30 de ani, prezintă, în comparație cu restul populației active, scorurile cele mai mici la locuință, venituri, timp liber, posibilități de afirmare, accesibilitatea învățămîntului și participarea la decizie la locul de muncă, indicînd clar existența unor aspecte critice care reclamă intervenția protectoare a societății.

La a treia categorie, a oamenilor maturi (persoanele între 31—50 de ani), evaluarea calității vieții înregistrează scorurile cele mai mari, fără a se înscrie într-o notă discordantă cu nivelul modest, valabil în ansamblu.

În cazul categoriei a patra (51—60 de ani) se înregistrează primele semne ale declinului calității vieții, care se vor instaura deplin în cazul ultimei grupe de vîrstă (61 de ani și peste).

Numărul de copii în întreținere, ca și **venitul**, sînt, de asemenea, caracteristici socioeconomice cu influență evidentă asupra calității vieții. Sensul acțiunii lor rezultă cu pregnanță din capitolele anterioare.

Concluzionînd aceste considerații, putem spune că factorii individuali și de grup ai calității vieții determină la noi doar variații mici ale evaluării acesteia. În consecință, deocamdată nu există grupuri socioocupationale care să se detașeze sensibil de restul populației. Au apărut însă primele indicii ale unui proces, în curs de desfășurare, de diferențiere mai accentuată.

6. Starea conflictuală în societatea românească

Conflictele sînt inevitabile în orice societate. Problematika lor capătă o importanță practică deosebită în condiții de schimbare socială rapidă și de criză cum sînt cele care definesc societatea românească actuală.

În cadrul cercetării a fost abordată problematica raporturilor conflictuale existente în unele domenii ale relațiilor sociale — de muncă, politice, între bogați și săraci, între generații, între oamenii de religii și naționalități diferite—considerate a avea un impact semnificativ atît asupra stabilității sociale cît și asupra calității vieții individuale și colective.

● Potrivit opiniei subiecților, toate tipurile de raporturi conflictuale menționate sînt prezente, într-o măsură sau alta, în societatea românească, mai intens percepute fiind cele politice, de muncă și între bogați și săraci, urmînd în ierarhie conflictele între tineri și vîrstnici, interetnice și interreligioase. Față de anul 1991, conflictele interetnice și interreligioase își reduc intensitatea, cele politice și dintre bogați și săraci se mențin la același nivel, iar conflictele dintre generații și de muncă se accentuează.

● Cercetarea a evidențiat faptul că între diferitele tipuri de raporturi conflictuale se stabilesc relații de interdependență, ceea ce sugerează existența unei stări conflictuale de fond. Analiza factorială a indicatorilor prin care s-au măsurat tipurile de conflicte indică existența unui factor structurant (dimensiune) care explică 47,5% din variația totală. Starea conflictuală este de intensitate moderată și are un caracter difuz, fără concentrare semnificativă în anumite medii sociale, profesionale sau categorii de populație. Mediul urban este totuși, în prezent, un cadru predilect de desfășurare a conflictelor.

Indicatorul „stare conflictuală” are nu numai statutul de indicator parțial al calității vieții (cu referire la o anumită componentă a acesteia: relațiile conflictuale/nonconflictuale între diferite grupuri sau categorii de oameni) ci și pe acela de indicator global. Cadrul vieții pe care-l descrie este, în același timp, și o rezultată a acesteia, o perspectivă din care viața poate fi privită. Așa cum calitatea vieții îi face pe oameni să fie mulțumiți sau nemulțumiți, în mare măsură îi face și să aibă între ei relații de colaborare sau conflict.

● Factorii care influențează modul de percepție a stării conflictuale sînt și surse potențiale de conflict. Ponderele evaluării negative indică următoarea ordine: calitatea cadrului participativ (70%), insatisfacția de viața social-politică (66%), calitatea mediului social (50%), estimarea standardului economic față de 1989 (47%). Sursele de conflict indică, totodată, și căile de acțiune practică: perfecționarea cadrului democratic al vieții sociale, consolidarea societății civile, controlul unor fenomene sociale. Nu subestimăm totuși faptul că tulburările și conflictele sociale sînt consecutive, cel mai adesea, unor schimbări bruște ale atitudinilor și comportamentelor colective, dificil de prognosticat prin anchete sociologice.

Marcată de unele tensiuni și conflicte — cum s-ar putea altfel? — societatea românească se dovedește a avea însă resurse puternice de autoreglare, reușind, pînă în prezent, evitarea unor evenimente catastrofale.

7. Temerile de zi cu zi ale populației

La scurt timp după revoluție, „șocul schimbării” a determinat, prin ritm, noutate și efecte și o serie de trăiri negative. Teamă este una dintre ele. Temerile sînt legate, în primul rînd, de viața proprie, de zi cu zi, de posibilitatea menținerii controlului asupra ei. În cercetarea noastră am abordat o parte din factorii sociali care induc stări de teamă: șomajul, conflictele sociale, lipsa de securitate personală, creșterea prețurilor, a impozitelor și taxelor.

● Creșterea prețurilor, impozitelor și taxelor declanșează, cum era de așteptat, cele mai accentuate temeri. Teama de șomaj este mai intensă la populația ocupată, la salariați în general, și la muncitori, în special.

● Este de remarcat faptul că, deși fenomenele care induc stările de teamă sînt percepute în creștere sau staționare față de anul anterior, temerile scad, ceea ce poate semnifica o adaptare sau poate chiar resemnare a populației față de efectele negative ale unor fenomene sociale. Indicatorii prin care s-au măsurat temerile intercorelează însă semnificativ, așa încît această teamă față de evoluția imediat următoare a vieții fiecăruiia exprimă, mai degrabă, o dimensiune structurantă, pe care o putem denumi, cel puțin ipotetic, *teama de schimbare*. Fenomenul de „adaptare” sau „acomodare” menționat mai sus poate avea, în acest fel, o semnificație pozitivă: acceptarea schimbării sau diminuarea rolului de sursă de stress al acesteia.

8. Satisfația față de viață

Standardul economic și modul de percepere a diferitelor condiții de viață au ca efect uman satisfacția sau insatisfacția oamenilor, considerate ca un „bilanț de ansamblu” al raportului dintre ceea ce ei așteaptă și ceea ce obțin, o „concluzie trăită” a evaluării calității vieții de către fiecare.

● Starea de satisfacție declarată se află la nivelul mediu de apreciere. Satisfația față de viața personală înregistrează valori pozitive, dar relativ modeste: numai satisfacția față de viața de familie se situează la nivelul „mulțumitor”.

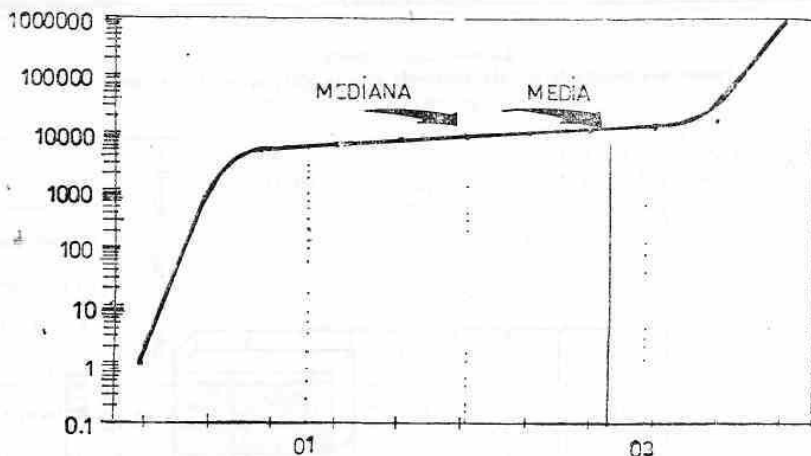
Domeniile vieții evaluate la un nivel mai înalt de satisfacție sînt cele mai puțin complexe, aflate sub un control mai ridicat al persoanei. Cele mai complexe (relațiile sociale, viața politică) sînt evaluate la un nivel mai scăzut, confirmînd rezultatele altor cercetări în domeniu.

● Standardul economic estimat în funcție de necesități este un indicator mai sensibil de discriminare a satisfacției decît venitul propriu-zis, întrucît el include, implicit, criteriile de evaluare, niveluri de așteptări și aspirații diferite ale oamenilor. La cei cu venituri mici, satisfacția față de viață are și alte surse care compensează într-o oarecare măsură insatisfacția față de venit. La un standard ridicat de viață, venitul încetează să mai fie sursă decisivă pentru satisfacția față de viață. Subiecții din această categorie caută și ei alte surse de satisfacție dar nu pentru compensare ci „în completare”. („Bani sînt buni dar nu aduc fericirea”)

Sursele noneconomice ale satisfacției față de viață se referă la calitatea mediului social, gradul de participare politică și socială, posibilitățile de afirmare personală. În cercetarea noastră aceste componente produc mai ales insatisfacție întrucît sînt, în mare măsură, evaluate negativ. Nu trebuie neapărat ca aceste componente să fi suferit deteriorări pentru a produce insatisfacție, ci este suficient ca, de importanța lor să fi deveni conștiente categorii mai largi de oameni, mărind în acest fel ponderea celor nemulțumiți.

Concluziile prezentate în sinteze sînt susținute de datele din tabelele și graficele care urmează:

Distribuția veniturilor medii lunare pe persoană

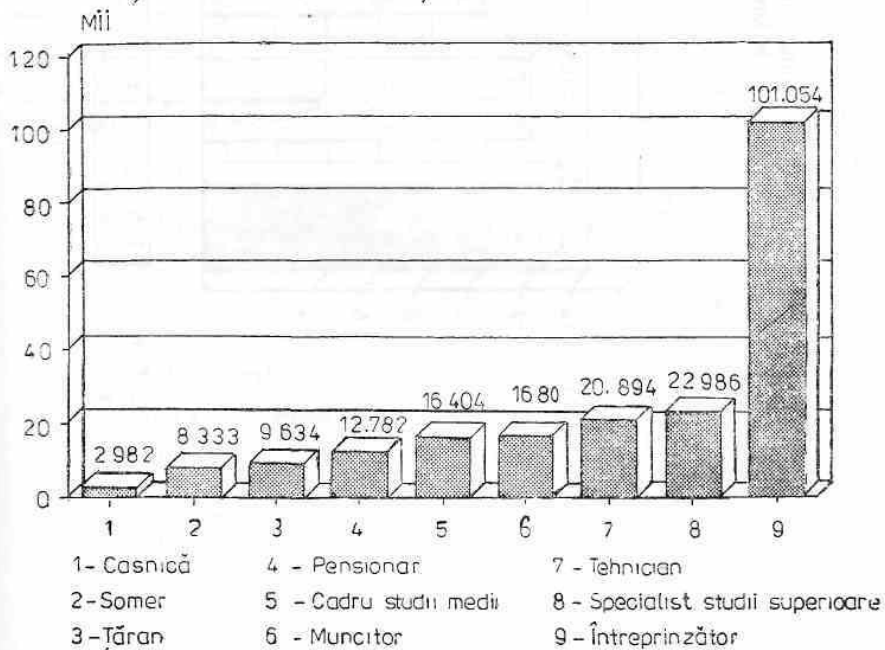

PUNCTELE GRAFICULUI AU URMĂTOARELE VALORI (ÎN LEI) :

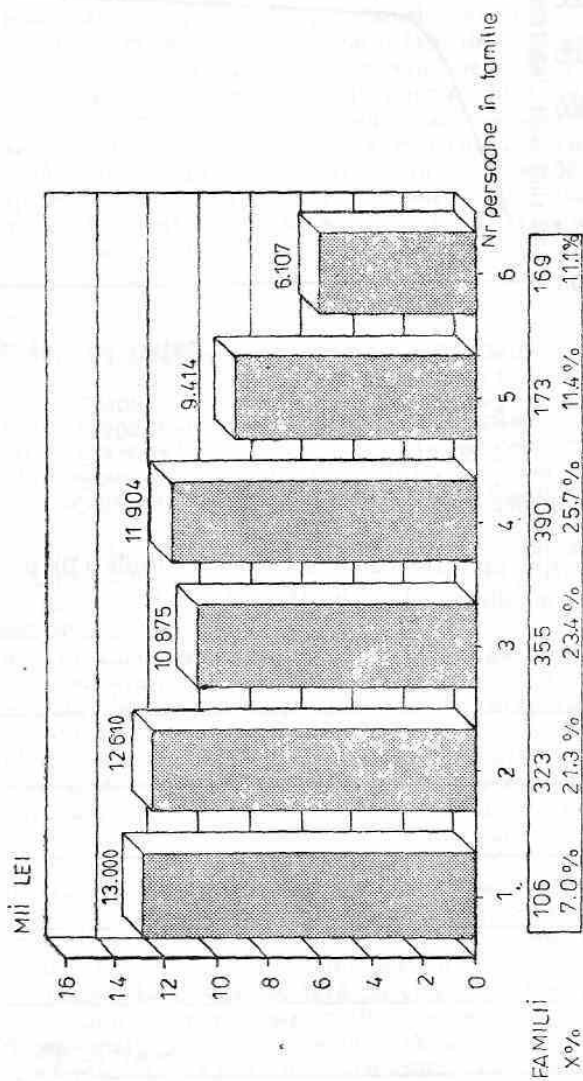
1 = 3540	6 = 9102
2 = 4873	7 = 10667
Q1 = 5400	Media = 10960
3 = 6001	Q3 = 11550
4 = 6916	8 = 12500
5 (mediana) = 7871	9 = 17000
10 = 1030000	

În grafic sînt marcate punctele modale: decile (10 procente); cvartele, media și mediana.

VENITUL ÎNDIVIDUAL PE CATEGORII OCUPAȚIONALE
ȘI CATEGORII DE POPULAȚIE NEOOCUPATĂ

Venitul mediu total lunar pe persoană
în funcție de talia familiei

Stratificarea socială
(după venit, proprietate și alte elemente ale standardului economic)
(- % -)

	(Mărime strat)	Articole de uz casnic	Auto-mobil	Casă odihnă	Obiecte artă	Acțiuni
Sub 7850 lei	745	50	14	2	1	—
7851 — 11550	369	71	34	7	7	2
11551 — 20000	254	61	38	5	7	3
peste 20000	70	61	54	7	11	9
Proprietari	78	81	68	16	13	6
Nivel eșantion	1516	60	28	5	5	2

Proporția familiilor sărace
(în raport cu nivelul minim decent)
(- % -)

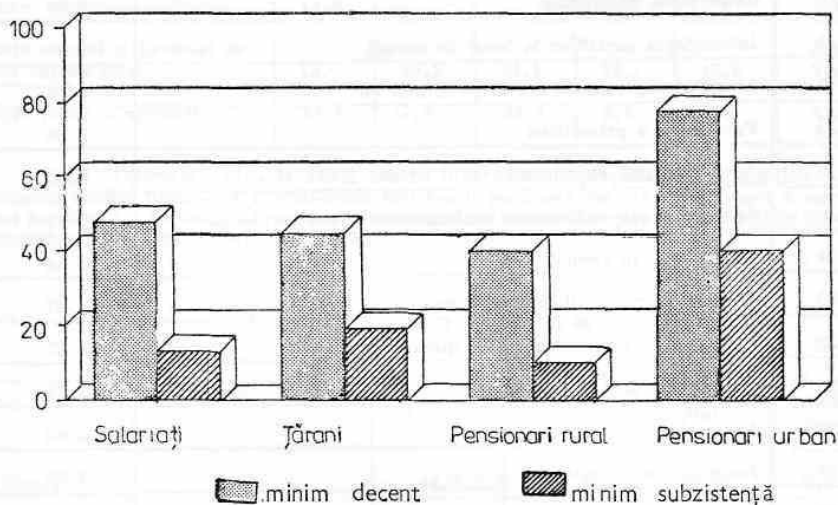
Număr persoane în familie	Salariați	Someri	Țărani	Pensionari	
				rural	urban
1	31	100	55	42	94
2	33	67	53	39	58
3	42	81	41		
4	50	67	9		
5	69	87	56		
6 și peste	70	87			
Media	50	79	45	40	64
Număr familii	820	76	243	60	111

Nivelul sărăciei pe provincii și zone teritoriale

	Nivel decent	Nivel subzistență
I. București	50	20
II. Banat — Crișana	40	8
2. Timișoara	34	10
3. Moldova Nouă	37	10
4. Ineu	43	5

	Nivel decent	Nivel subzistență
III. Dobrogea	35	15
5. Constanța	35	15
IV. Maramureș	45	18
6. Baia Mare	46	24
7. Satu Mare	58	24
V. Moldova	49	18
8. Iași	55	23
9. Bacău	59	20
10. Birlad	47	19
11. Dorohoi	50	16
12. Suceava	68	27
VI. Muntenia	46	15
13. Brăila	57	14
14. Călărași	56	24
15. Roșiorii de Vede	53	25
16. Ploiești	33	7
17. Buzău	55	26
VII. Oltenia	42	16
18. Craiova	39	8
19. Drăgășani	44	20
20. Tîrgu Jiu	42	18
VIII. Transilvania	47	11
21. Brașov	57	25
22. Cluj	53	12
23. Deva	51	11
24. Mediaș	53	17
25. Miercurea Ciuc	38	14
26. Tîrgu Mureș	64	21
27. Turda	38	3
Total eșantion	51	18

ESTIMAREA PROPORȚIEI SĂRĂCIEI
PE CATEGORII DE POPULAȚIE

Evaluare medie a componentelor calității vieții luate în studiu

Nr. crt.	Componente ale calității vieții	Media
1	Relațiile dintre soți	4.24
2	Relațiile cu vecinii	4.10
3	Situația copiilor	3.98
4	Locuința	3.66
5	Munca	3.66
6	Localitatea	3.47
7	Calitatea învățămîntului	3.40
8	Sănătatea	3.40
9	Calitatea mediului natural	3.34
10	Condițiile de muncă	3.27
11	Calitatea informației oferite de mass-media	3.14
12	Asistența medicală primită	3.05
13	Funcționarea instituțiilor publice (poliție, notariate, tribunale, etc.)	3.03
14	Accesibilitatea învățămîntului	2.98

Nr. crt.	Componente ale calității vieții	Media
15	Respectarea drepturilor	2.89
16	Influențarea deciziilor la locul de muncă	2.88
17	Securitatea personală acasă, pe stradă etc.	2.86
18	Funcționarea primăriilor	2.86
19	Aprovizionarea cu alimente	2.83
20	Aprovizionarea cu produse nealimentare	2.77
21	Transportul în comun	2.68
22	Corectitudinea, echitatea în societate	2.67
23	Posibilitățile de petrecere a timpului liber	2.67
24	Conducerea țării	2.64
25	Veniturile	2.63
26	Posibilitățile de afirmare	2.62
27	Prestările de servicii	2.54
28	Preocupările pentru nevoiași	2.47
29	Posibilitatea de a obține un loc de muncă	2.30
30	Influența asupra deciziilor din localitate	2.15
31	Cuvînt în conducerea țării	2.04

Notă:

Punctajul maxim, echivalent unei aprecieri foarte bune, este 5; 3 puncte înseamnă estimare medie punctajul sub 3 semnifică o evaluare cu atât mai nesatisfăcătoare cu cât valori sînt mai apropiate de 1.

Perecpiția existenței conflictelor în societatea românească

	Foarte mult	Mult	Puțin	Foarte puțin	Deloc	Media 1992/1991
1	2	3	4	5	6	7
Între salariați și conducătorii (patronii) întreprinderilor/instituțiilor	18,1	45,4	20,3	5,7	4,4	2,3 2,4
Între săraci și bogați	20,0	35,6	21,5	10,8	9,8	2,5 2,5
Între oameni cu vederi politice diferite	34,4	40,1	12,9	4,9	4,7	2,0 2,0

1	2	3	4	5	6	7
Între oameni de religii diferite	12,9	26,2	21,4	13,9	22,8	3,1 2,9
Între români și locuitori de alte naționalități	12,5	29,2	24,1	12,7	18,8	3,0 2,6
Între tineri și vîrstnici	11,4	37,9	33,4	8,1	7,8	2,6 2,8

Notă: Diferențele pînă la 100% pentru fiecare rînd reprezintă nonrăspunsurile. Cînd valoarea mediei tinde spre 1, conflictele sînt foarte puternice, iar cînd tinde spre 5, acestea sînt foarte slabe. La volumul eșantioanelor pe care s-a lucrat, diferența dintre medii de 0,1 este semnificativă statistic pentru $p = 0,001$.

Temerile populației în viața de zi cu zi

— % —

	Deloc	Puțin	Mult	Nonrăspuns
Șomaj	44,9	18,5	34,0	2,6
Conflicte sociale	32,9	39,4	26,9	0,8
Lipsa de securitate personală	29,2	35,8	34,2	0,8
Cresterea prețurilor	3,6	9,6	86,2	0,6
Impozite, taxe	7,2	17,2	74,6	1,0

Valorile medii ale indicilor ce exprimă temeri față de dificultăți sociale și economice

a) Dificultăți sociale

	Stare gravă	Stare critică		Unele probleme		Fără probleme	
Medii	1,00	1,33	1,67	2,00	2,33	2,67	3,00
Frecvențe (%)	9,8	12	18	15,1	19,7	11,6	13,8

b) Dificultăți economice

	Stare gravă	Stare critică		Unele probleme	Fără probleme
Medii	1,00	1,50	2,00	2,50	3,00
Frecvențe (%)	72,1	14	9,6	1,9	2,4

DIMENSIUNILE SATISFACTIEI
ȘI FACTORII DE INFLUENȚĂ

0.18

